

Ledegem Toor

Rapportage van het
archeologisch
proefsleuvenonderzoek
14 januari 2014

Pieter LALOO, Sebastiaan WINDEY,
& Luc ALLEMEERSCH

GATE-rapport 66

Eindeken 18
9940 Evergem
www.gatearchaeology.be

Project:

Ledegem Toor : archeologisch proefsleuvenonderzoek.

Opdrachtgever:

West-Vlaamse Intercommunale
Baron Ruzettelaan 35
8310 Brugge

GHENT ARCHAEOLOGICAL TEAM bvba

Pieter Laloo, Sebastiaan Windey, Luc Allemeersch & Joachim Rozek

D/2014/66

ISSN 2033-8678

© 2014 - GHENT ARCHAEOLOGICAL TEAM bvba

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen in een geautomatiseerde gegevensbestand en/of openbaar gemaakt worden zonder enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch door fotocopie, zonder toestemming van Ghent Archaeological Team bvba.

Inhoudstafel

Voorwoord	4
Technische fiche	4
1. Inleiding	5
2. Situering van het projectgebied	6
3. Verloop van het project en toegepaste methodes	11
4. Bespreking van de resultaten	12
5. Antwoorden op de onderzoeksvragen	18
6. Conclusie en advies	19
7. Bibliografie	19
8. Bijlagen :	
Bijlage 1 : sleuvenlijst	
Bijlage 2 : sporenlijst	
Bijlage 3 : profielenlijst	
Bijlage 4 : vondstenlijst	

Voorwoord

Op 14 januari 2014 vond te Sint-Elooiswinkel (Ledegem) langsheen de Driemastenstraat een preventief archeologisch vooronderzoek d.m.v. proefsleuven plaats. Het betreft een 1,5 ha groot terrein waar de WVI (West-Vlaamse Intercommunale) de aanleg van een bedrijventerrein plant. Dit rapport vormt de schriftelijke neerslag van het verloop en de resultaten van het proefsleuvenonderzoek.

Hierbij willen de auteurs de opdrachtgever WVI bedanken, meer specifiek de contactpersonen Bart Taveirne en Kelly Verstraete. Ook Jessica Vandevelde van het agentschap Onroerend Erfgoed (provincie West-Vlaanderen) willen we danken voor de administratieve begeleiding. Verder verdient landmeter-expert Jonas van Hooreweghe uit Gent een woord van dank voor het meetwerk dat verricht werd. De firma Maarten Bekaert uit Ingelmunster stond in voor de graafwerken.

Technische fiche

Site: Ledegem Toor

Ligging: Sint-Elooiswinkel (Ledegem)

Provincie: West-Vlaanderen

Lambert72-coördinaten (middelpunt terrein): X= 66250 Y= 173300

Kadaster : 3e afdeling Sectie B; Percelen : 883c (partim), 883f (partim) en 883e(partim)

Onderzoek: Vooronderzoek / Prospectie met ingreep in de bodem / proefsleuvenonderzoek

Opdrachtgever: WVI

Uitvoerder: Ghent Archaeological Team bvba

Vergunning archeologische opgraving: 2013 – 548

Vergunninghouder archeologisch vooronderzoek : Pieter Laloo

Vergunning metaaldetectie: 2013- 548 (2)

Vergunninghouder metaaldetectie: Pieter Laloo

Projectarcheologen: Pieter Laloo, Sebastiaan Windey, Luc Allemeersch & Joachim Rozek
(aanmaak kaartmateriaal)

Bewaarplaats archief: Eindeken 18, 9940 Evergem

Grootte projectgebied: 1,5 ha

Grootte onderzocht gebied bij vooronderzoek: 1,5 ha

Termijn: 14 januari 2014

Resultaten:

- vroeg moderne tot recente perceelsgrachten

1. Inleiding

1.1. Aanleiding tot het project

De West-Vlaamse Intercommunale (WVI) wenst binnen het projectgebied een bedrijventerrein in te richten. De hiermee gepaard gaande ingrepen hebben impact op het bodemarchief. Om deze reden werd door het Agentschap Onroerend Erfgoed een archeologisch proefsleuvenonderzoek voorgeschreven om het archeologisch potentieel van het gebied te evalueren.

1.2. Onderzoeksvragen

De bijzondere voorwaarden opgesteld door het Agentschap Onroerend Erfgoed bevatten enkele onderzoeksvragen die tijdens de loop van het vooronderzoek beantwoord dienen te worden. De vragen voor dit onderzoek zijn de volgende :

- Wat is de bodemopbouw?
- In hoeverre is de bodemopbouw intact? Is er sprake van bodemdegradatie en/of erosie, en wat vertelt dit over de eventuele intactheid van de sporen?
- zijn er antropogene sporen aanwezig?
- hoe is de bewaringstoestand van de sporen (goed, gebioturbeerd, ...)?
- op welk(e) niveau(s) zijn de sporen aanwezig?
- behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja welke aspecten verdienen bijzondere aandacht? Welke zijn de onderzoeksvragen die door middel van een vervolgonderzoek moeten beantwoord worden?

2. Situering van het projectgebied

2.1. Geografische ligging

De betrokken percelen bevinden zich ten oosten van de dorpskern en van de A17 Brugge-Kortrijk op de grens van Sint-Eloois-Winkel (deelgemeente van Ledegem) en Gullegem (deelgemeente van Wevelgem) in de provincie West-Vlaanderen.

Het onderzoeksgebied heeft een oppervlakte van 1,5 ha.

De kadastrale gegevens zijn Afdeling 3 sectie B met als perceelsnummers 883c, 883f, 883e.

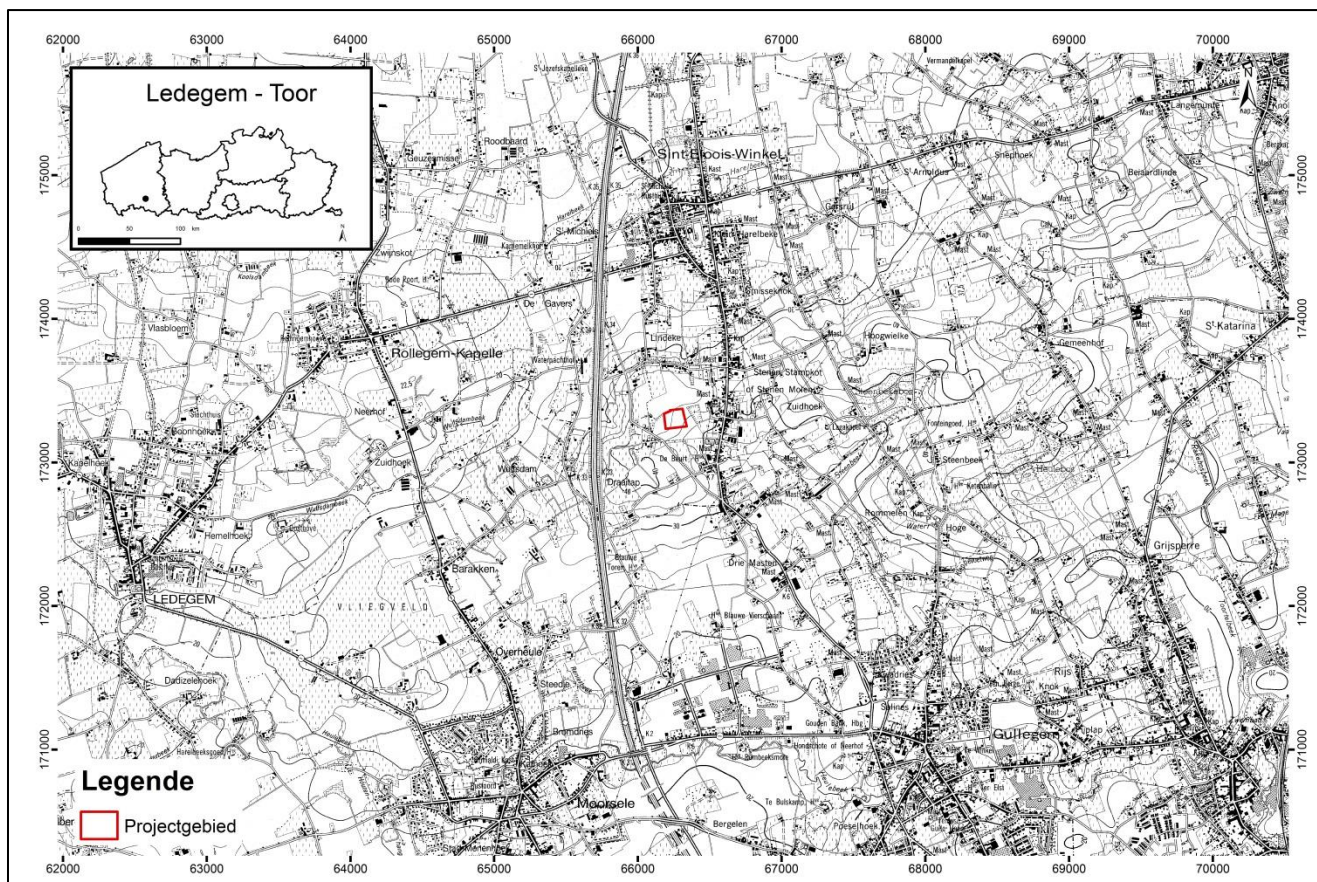

Fig.1 : Lokalisatie van het projectgebied op de topografische kaart.

2.2. Geologie en geomorfologie

De diepere ondergrond

Volgens de geologische kaart (Jacobs *et al.*)¹ is hier op het grootste gedeelte van de heuvelrug het Lid van Aalbeke aanwezig. Het is een onderdeel van de Formatie van Kortrijk

¹ Jacobs P., De Ceukelaire M., De Breuck W. & De Moor G., 1999- Kaartblad 29 Kortrijk-Tielt. *Toelichtingen bij de geologische kaart van België - Vlaams Gewest*. Belgische Geologische Dienst en Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie, Brussel. 68 p., 28 fig., 5 tab., 6 foto's (tekst opgemaakt in 1997).

uit het Onder Eoceen. Het is een mariene afzetting bestaande uit homogene, zware klei. Deze is zowat 55 miljoen jaar oud en heeft een dikte van gemiddeld 10 m. Op de top van de heuvelrug komt de Formatie van Tielt voor. Deze is iets jonger maar kan lithologisch sterk lijken op het Lid van Aalbeke. Op basis van de geologische kaart ligt de Formatie van Tielt als tertiair substraat onder het grootste gedeelte van het projectgebied. In de lager gelegen, zuidoostelijke zone vormt het Lid van Aalbeke het tertiair substraat.

De ondiepe ondergrond

In deze zone ligt de Formatie van Gent aan de oppervlakte². Algemeen genomen zijn het eolische afzettingen gevormd tijdens de laatste IJstijd. De dikte varieert van minder dan 2 m tot een 5 tal meter. Deze pakketten kunnen op veel plaatsen nog in 2 onderdelen opgesplitst worden. Bovenaan een homogeen eolisch pakket, meestal in droge omstandigheden afgezet en onderaan niveo-eolisch pakket dat eerder in natte omstandigheden is afgezet. Hierin kan er veel herwerkt tertiair materiaal aanwezig zijn.

De moederbodem zal dus vooral uit de bovenaan liggende eolische afzettingen bestaan. Op hellingen - ook reeds op zwakke hellingen - kan de situatie snel complexer worden door het afzetten van colluvium.

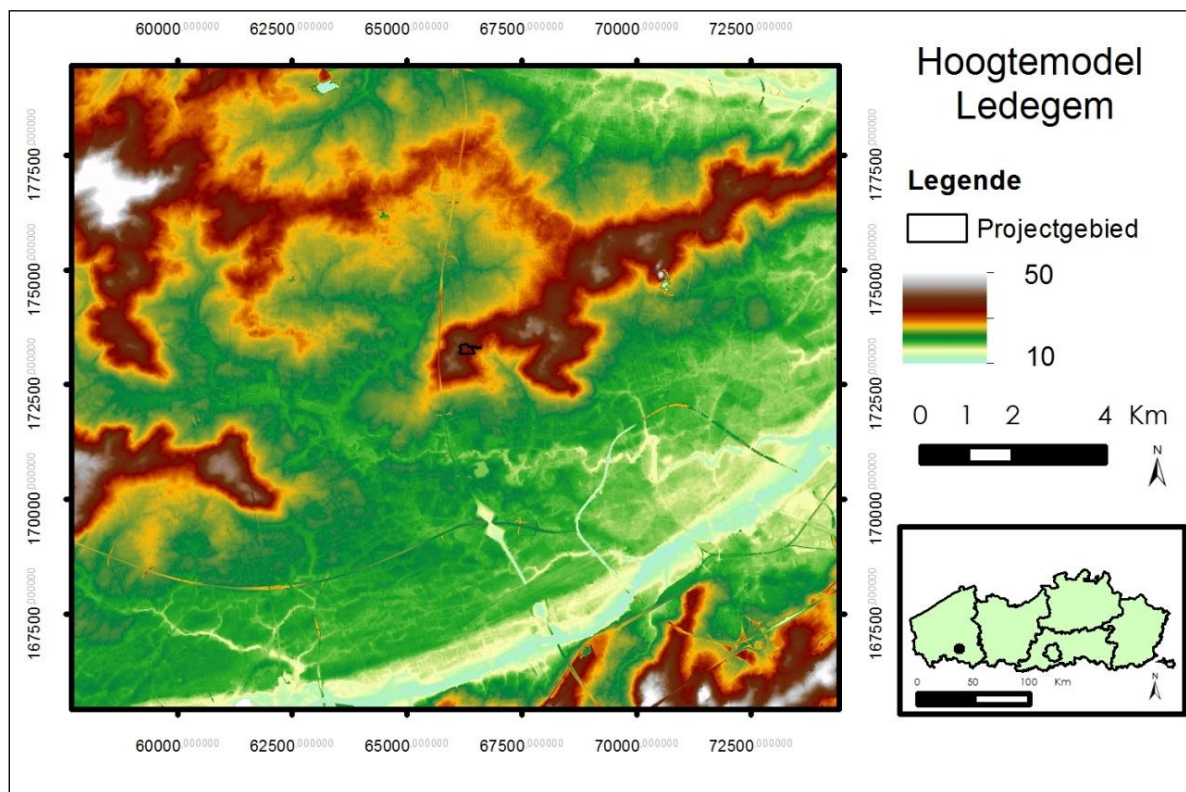

Fig.2 : lokalisatie van het projectgebied op het digitaal hoogtemodel op regionaal niveau

Bespreking van het macroreliëf binnen het digitaal hoogtemodel

² Bogemans F., 2007- Kaartblad 29 Kortrijk. *Toelichtingen bij de Quartairgeologische kaart*. Vlaamse Overheid: Dienst Natuurlijke Rijkdommen. 40 p.

Figuur 2 toont ons het zuiden van West-Vlaanderen ten westen van Kortrijk. Op die zelfde figuur zijn de noord-zuid verlopende gewestweg A17 centraal in het beeld en de ring rond Kortrijk in het zuidoosten van het beeld duidelijk zichtbaar.

Het projectgebied ligt dicht bij de A17 op het hoogste punt centraal op de afbeelding. De laagte onderaan de afbeelding is de vallei van de Leie; de laagte bovenaan is de vallei van de Mandel. De lopen van beekjes, die in deze rivieren uitmonden zijn op het beeld goed zichtbaar.

Het projectgebied ligt aan het zuidwestelijke uiteinde van een heuvelrug die vanaf Sint-Eloois-Winkel (deelgemeente van Ledegem) doorloopt tot voorbij Lendeledede. In het westen bereikt die een hoogte van 40 m.

De vallei van de Wulfsdambeek vormt de westelijke begrenzing van deze heuvelrug. Deze beek ontspringt ten noorden van de heuvelrug. Zowel naar het noorden, het zuiden als het westen is de omgeving 15 à 25 m lager dan het projectgebied. Bovendien is er ten oosten van het projectgebied een beek die de heuvelrug diep insnijdt.

Bespreking van het microreliëf binnen het digitaal hoogtemodel

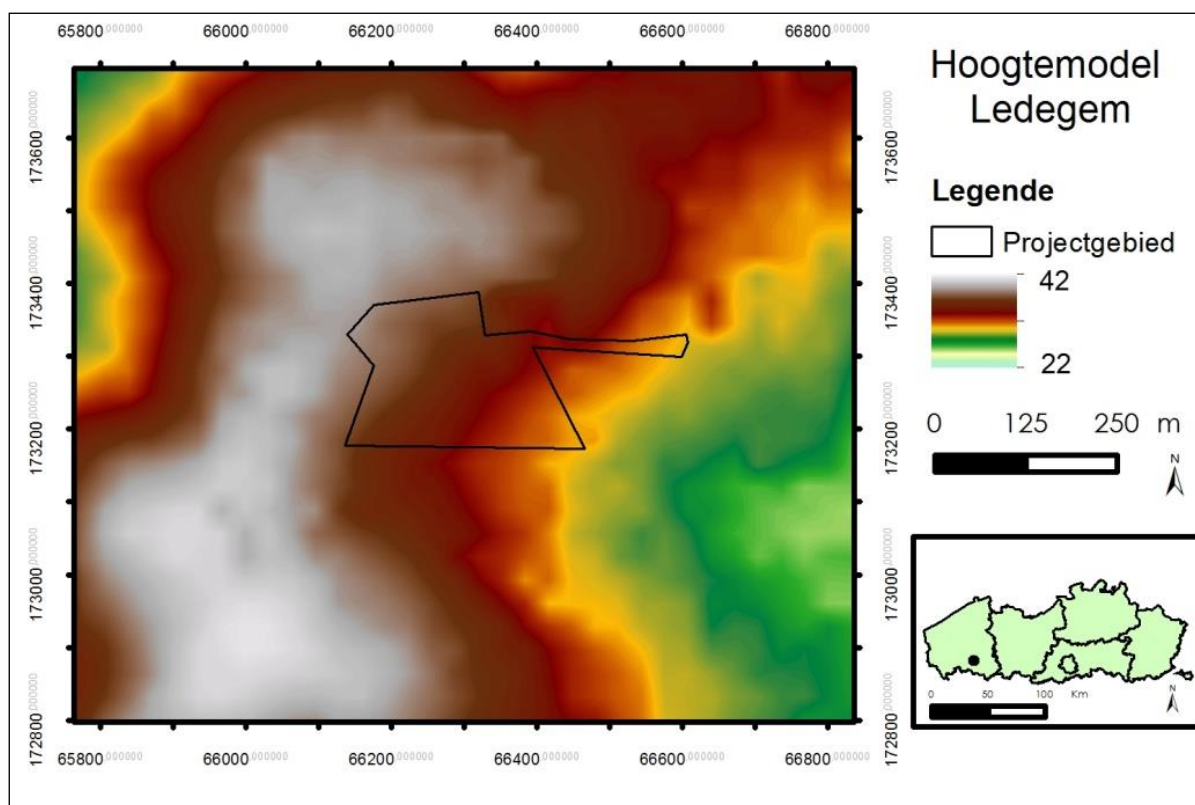

Fig. 3 : detail van het digitaal hoogtemodel met lokalisatie van het totale WVI-projectgebied

Het projectgebied ligt bovenaan de flauwe helling in zuidoostelijke richting naar de vallei van de Steenbeek-Bankbeek. Alleen naar het noordoosten toe is er vanaf dit site geen helling van 15 à 25 m.

Besluit: de quartaire dekmantel van zandleem is hier dun. Op geringe diepte is er zware klei aanwezig. Deze vormt een structureel reliëf dat meer dan 25 m boven de vallei van de Leie uitsteekt. Het projectgebied (gelegen in Sint-Eloois-Winkel) wordt langs drie kanten omringd door de vallei van de Wulfsdambeek en langs het oosten door een zijvallei ervan.

2.3. Bodemkundige situering

Algemeen

De aanwezigheid van allerlei bodems kan verschillende gevolgen hebben voor het archeologische erfgoed. Enerzijds geeft het bodemtype een indicatie over de bewaring van de bodems op het onderzoeksterrein en bijgevolg ook over het archeologische erfgoed. Anderzijds werkten de chemische processen mogelijk de vervaging van de archeologische sporen in de hand waardoor de leesbaarheid sterk verhinderd wordt.

Op gronden met een colluviaal karakter zal er een zekere verplaatsing van het archeologisch materiaal optreden.

Bodemkenmerken op regionale schaal

In het midden en het zuiden van West-Vlaanderen is een brede gordel met zandleem aanwezig. Het projectgebied ligt volop in de zandleemstreek.

De bodems in het projectgebied volgens de bodemkaart

Achtergrondinformatie

Wat de textuur (korrelgrootte) betreft, hebben we te doen met L-(licht zandleem) bodems en P-(zandleem) bodems.

Wat de vochttrap betreft, hebben we te maken met d (matig nat of matig gleyig) en D (matig droog tot matig nat). Deze letter staat midden in het drieletterwoord van de bodemkaart.

Wat de profielontwikkeling betreft, komen de laatste letters c en x voor.

In onze klimaten met een neerslagoverschot is er in bodems een transport van fijnere deeltjes naar beneden toe. Zo ontstaat een textuur B-horizont. Een profielontwikkeling c staat voor gronden met sterk gevlekte of met verbrokkelde textuur B-horizont. Bij een x hebben de gronden een niet bepaalde profielontwikkeling. Meestal is dit omdat het vergraven gronden zijn.

Bodems zonder profielontwikkeling (p)

Indien er constant een verplaatsing is van materiaal in een vallei door overstromingen (alluviaal) of door transport op een helling (colluviaal) zal de bodem zich niet kunnen ontwikkelen. In het projectgebied hebben we te maken met een dalhoofd van een zijtak van de Steenbeek-Bankbeek.

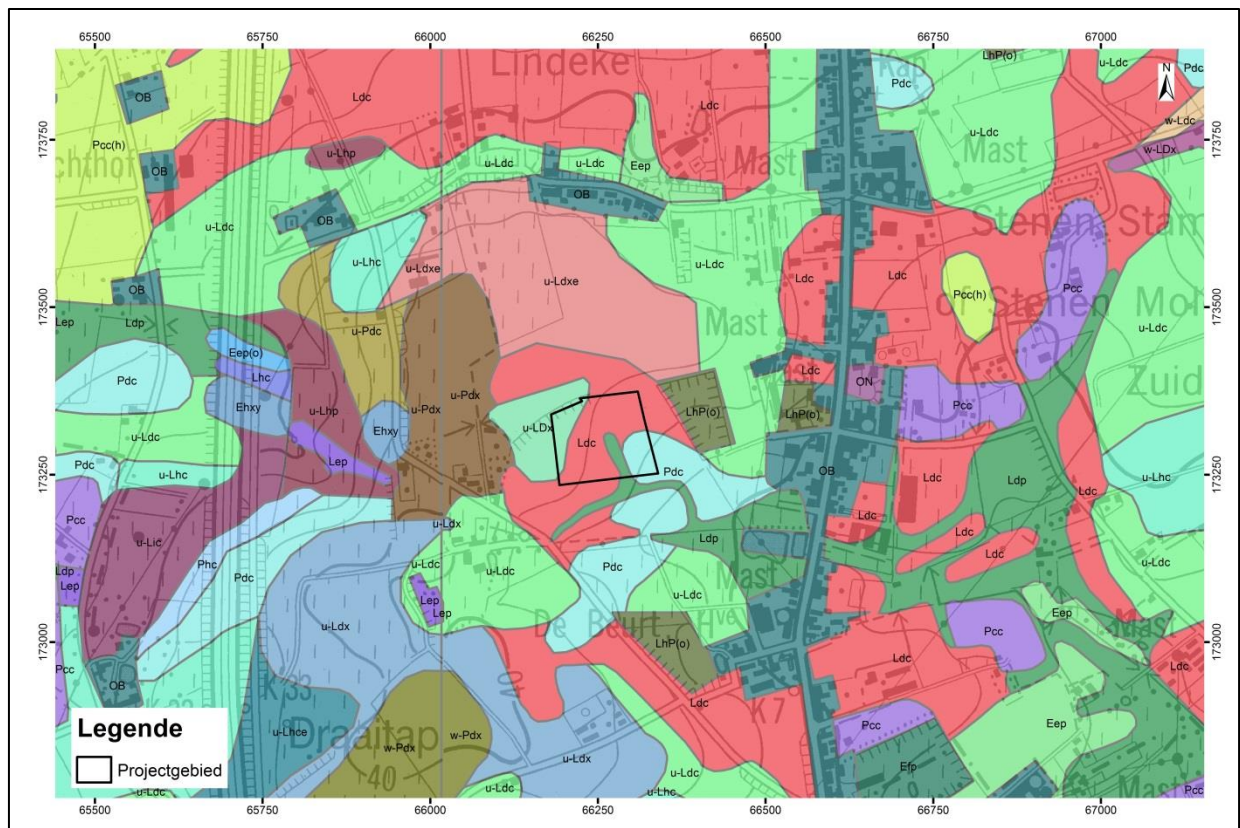

Fig. 4 : de bodentypes volgens de bodemkaart van België.

De bodems volgens de bodemkaart

Pdc en Ldc: een zandlemige (P) of licht-zandlemige (L), matig natte(d) bodem met sterk gevlekte textuur B-horizont (c).

u-LDx: een licht-zandlemige (L), matig droge tot matig natte (D) bodem met een verder niet bepaalde profielontwikkeling (x) en een kleisubstraat binnen boorbereik.

Ldp: een licht-zandlemige (L), matig natte (d) bodem zonder profielontwikkeling. Dit voorkomen lijkt gebonden aan beginnende, ondiepe insnijdingen. Deze bevatten meestal colluvium.

2.4. Historisch-cartografische kennis van de omgeving

Op de kabinetskaart van Ferraris (1771-1777) is het projectgebied grotendeels in gebruik als akkerland. De akkers worden afgelijnd door opgaande groenelementen. Op de kaart van Vandermaelen (1846-1854) zijn er nauwelijks opgaande groenelementen aanwezig. Het gebied is wel nog in gebruik als akkerland. Op de latere Belgische topografische kaarten treedt er hierin geen verandering op.

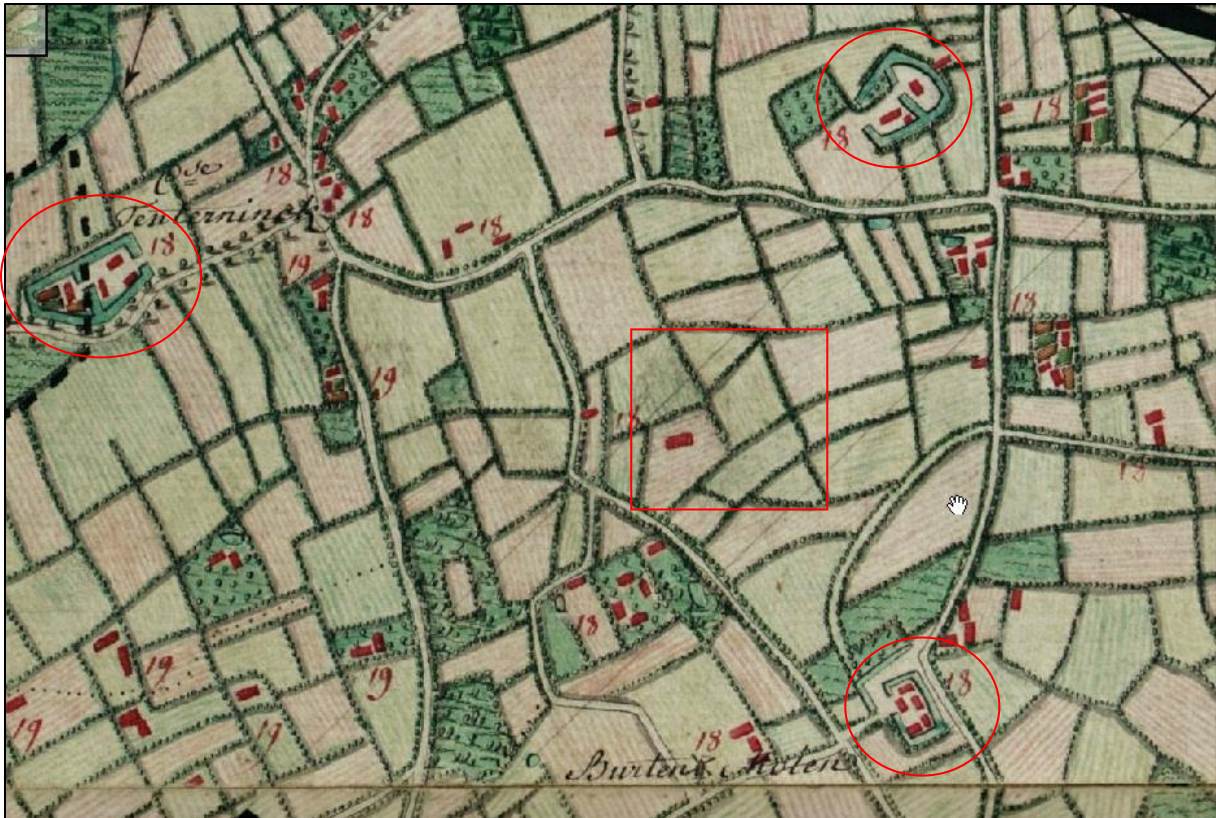

Fig. 5 : Uittreksel van de Ferraris-kaart (1771-1777) met aanduiding van de projectzone en de sites met walgracht in de omgeving

2.5. Archeologische kennis van het gebied

De Centraal Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt geen locaties in de onmiddellijke nabijheid van het projectgebied. Nochtans zijn op de Ferraris-kaart enkele sites met walgracht zichtbaar. Dichtst bijzijnde vormt de hoeve die nu aanwezig is ter hoogte van het kruispunt van de Driemastenstraat met de Beurtemolenstraat en de Gullegemsestraat, op ca. 0,5 km ten zuidoosten van het projectgebied. Tegenwoordig is nog (steeds?) een stuk van de walgracht zichtbaar. Ook op ca. 1 km ten noordwesten van het projectgebied bevond zich de Watergoedhoeve (momenteel ter hoogte van de Waterpachtgoedstraat). Ook op ca. 0,6 km ten noorden van het projectgebied is een site met walgracht nog zichtbaar op de Ferraris- en Vandermaelenkaart, maar nu ligt deze onder het reeds bestaande bedrijventerrein.

3. Verloop van het project en toegepaste methodes

Op het moment van het onderzoek was ca.1,5 ha van het projectgebied toegankelijk en in eigendom van de WVI, het onderzoek werd dan ook beperkt tot deze zone. Ook werd gevraagd om zoveel mogelijk de zone van de toekomstige wegwakker te mijden. Het onderzoek werd uitgevoerd op 14 januari.

De sleuven werden aangelegd rekening houdende met het reliëf. Conform de bijzondere voorwaarden bedraagt de afstand tussen de sleuven onderling 15 m (as op as). Enkel ter hoogte van de toekomstige wegwakker en aan de zuidelijke grens van het gebied is hierop een uitzondering gemaakt.

De sleuven, de profielen en aanwezige sporen werden fotografisch geregistreerd en opgemeten door een landmeter-expert. De registratie gebeurde op sleuffiches en via een

tabletPC waarop de lijsten rechtstreeks werden aangevuld in een door GATE ontworpen Access-databank.

Vanaf 15 januari werden de sleuven terug gedicht en werd ook de rapportagefase aangevat. Hierbij werd het grondplan opgemaakt en de resultaten uitgeschreven.

4. Bespreking van de resultaten

4.1. Bodemkundige waarnemingen

Op de akker zijn op de hoogste delen in het westen van het projectgebied op het oppervlak reeds vele kleine en grote fragmenten van keien waarneembaar. Tijdens het veldwerk werd ook snel duidelijk dat de (tertiaire) grindlaag ondiep zat. In het westelijk gedeelte zat deze zelfs net onder de ploeglaag (fig.).

Fig.6 : ondiepe grindlaag (keivloer)aan het sleufoppervlak

Fig.7 : Profiel 2 Sleuf 2

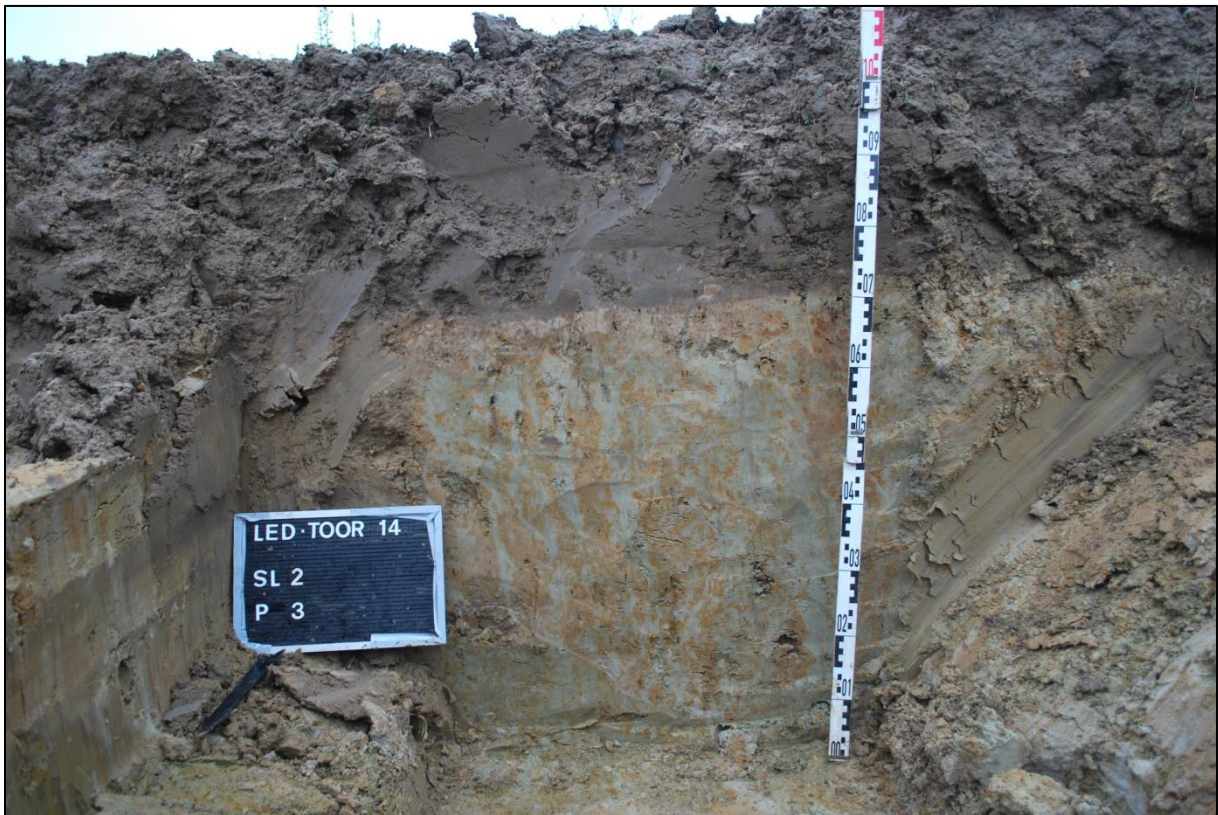

Fig.8 : Profiel 3 sleuf 2

Fig.9 : Profiel 4 sleuf 5

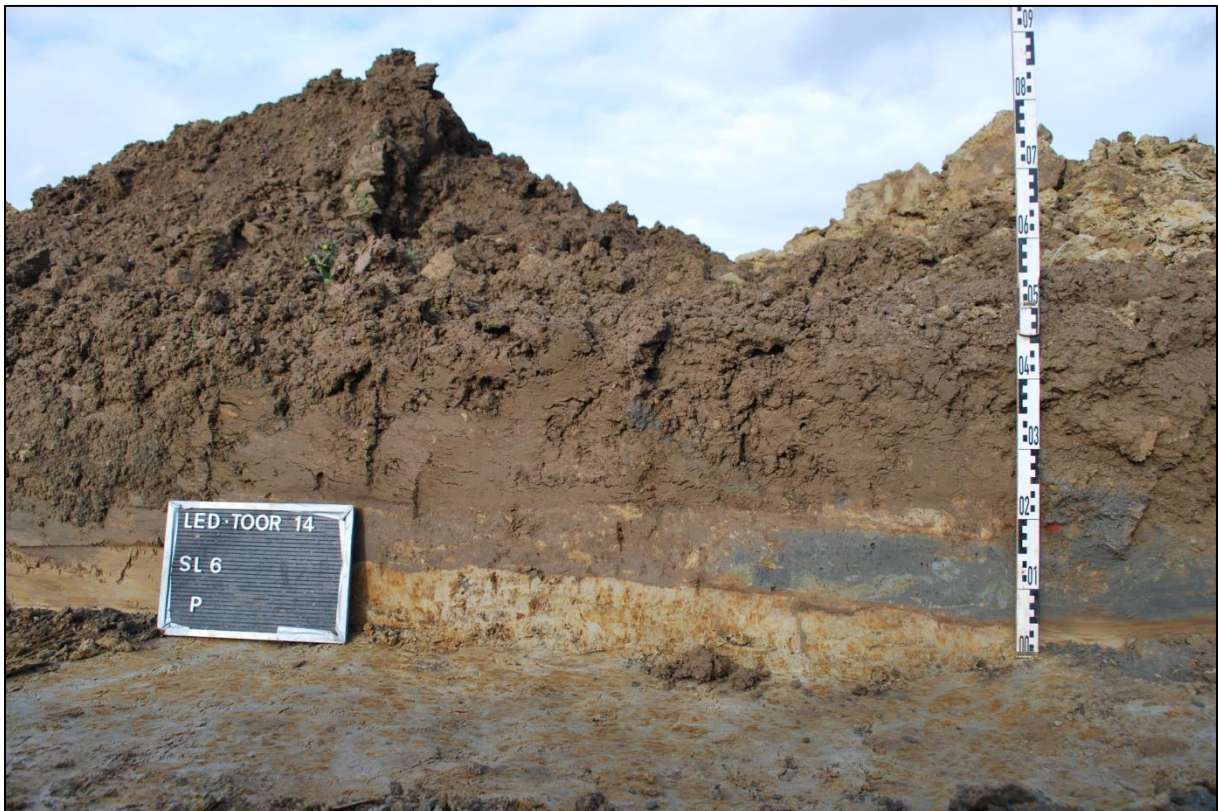

Fig.10 : Profiel sleuf 6

De overige bodemprofielen tonen ook aan dat het tertiair niveau, in sommige gevallen zandig, in andere eerder kleiig, eerder ondiep zit. In SL2 (P2 en 3) wordt het tertiair niveau

afgedekt door een lemig zandlaag. Ter hoogte van SL5 P4 wordt het kleiig tertiair niveau reeds bereikt net onder de ploeglaag.

In het zuidoosten van het onderzoeksterrein zijn lokaal onder de teelaarde sporen aanwezig van versterking (tractorsporen, uitgravingen met heropvullingen, ...).

4.2. Archeologische waarnemingen

In werden 8 sleuven en 1 kijkvenster aangelegd goed voor 1655 m² of 11 % van de te onderzoeken oppervlakte. In elke sleuf, uitgezonderd sleuf 8, werd een oude perceelsgracht aangesneden. Deze gracht heeft een noordwest-zuidoost-oriëntatie en staat nog afgebeeld op de midden 19^e eeuwse kadasterkaart van Popp. Vermoedelijk raakte deze gracht gedempt bij een herindeling van de terreinen in een recent verleden.

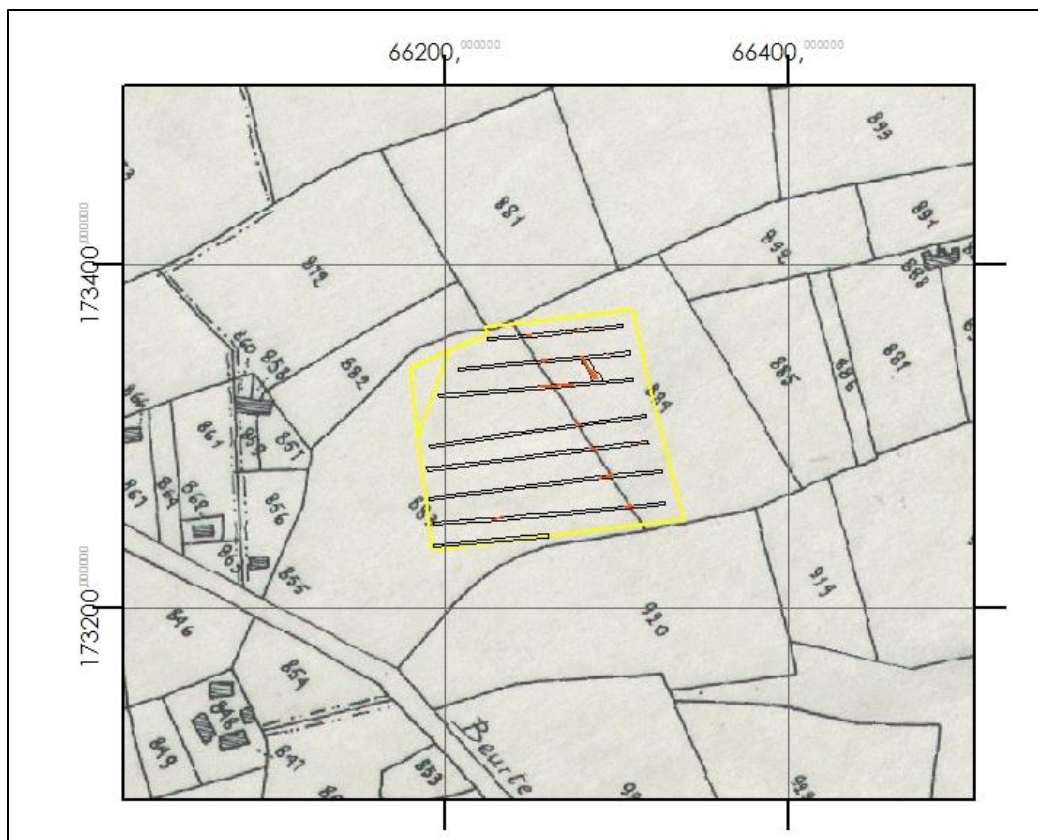

Fig.11 : projectie van de sporen op de Popp-kaart

Bij dit systeem horen ook 2 greppelfragmenten (resp. sporen 16 en 17) die in sleuven 6 en 7 werden aangesneden. Een oude drainagebuis verraaft voor deze sporen een 19^e of 20^e eeuwse datering.

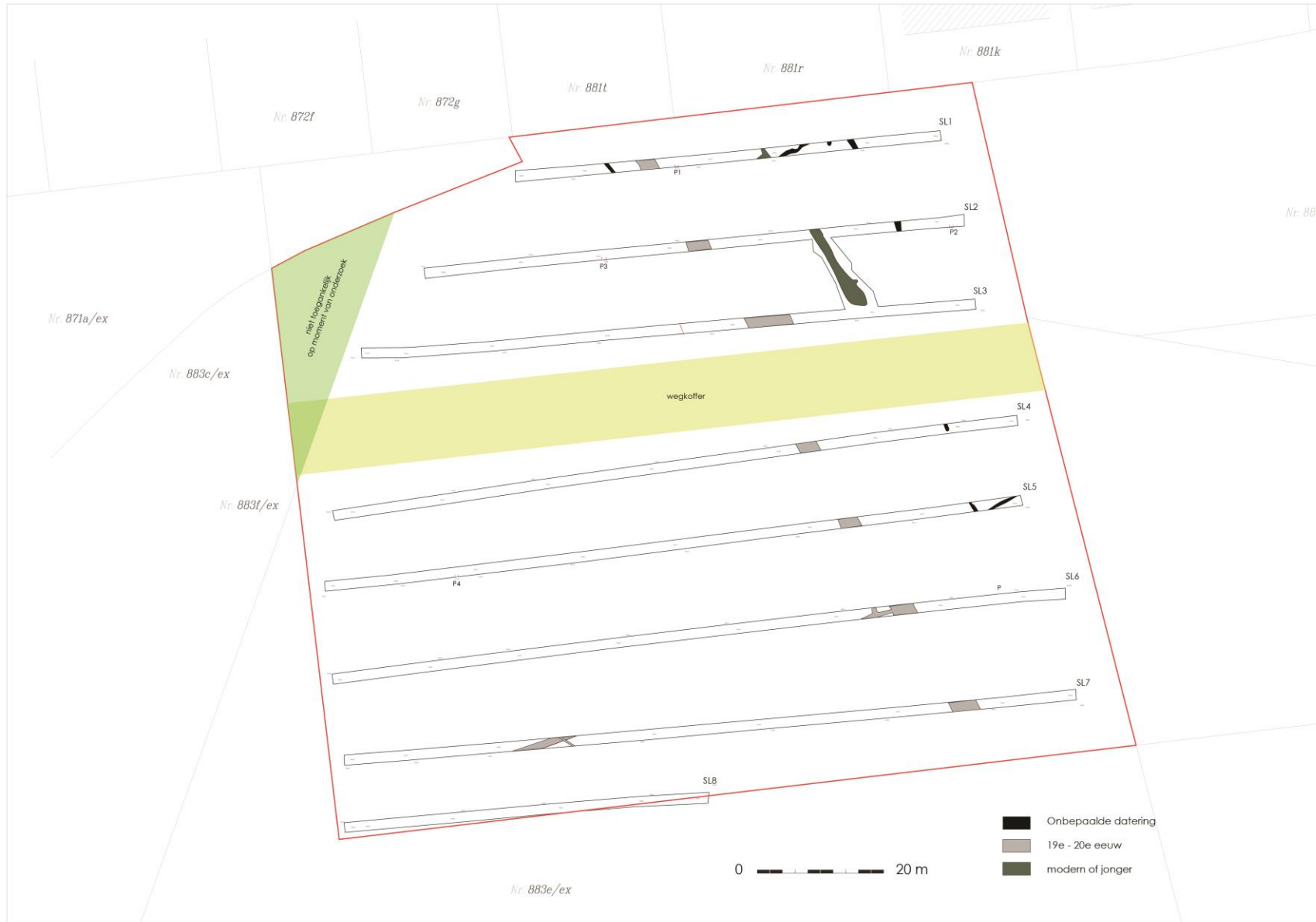

Fig.12 : zicht op perceelsgracht (voorgrond) en greppel (spoor 16)

Een greppelfragment aangesneden in sleuven 1 en 2 (resp. spoor 5 en 7) leek niet meer voor te komen in sleuf 3. Daarom werd een volgsleuf aangelegd tussen sleuf 2 en 3. Hieruit bleek dat deze gracht net voor sleuf eindigt in een verbreding. Uit de vulling van deze gracht werd tijdens het opschaven een randfragment met aanzet van een oor aangetroffen. Het gaat om roodbakkend aardewerk met glazuur en radstempelversiering op de rand. Vermoedelijk kan een datering in de moderne tijd voor op gesteld worden. De gracht verloopt ook evenwijdig met de eerder besproken perceelsgracht, mogelijk gaat ze hiermee samen.

Fig.13 : spoor 7 in het kijkvenster

Fig. 14 : aanleg volgsleuf op spoor 7

5. Antwoorden op de onderzoeksvragen

Wat is de bodemopbouw?

De bodemopbouw varieert enigszins binnen het projectgebied. Op de hoger gelegen delen in het westen van het onderzoeksgebied zit het tertiair niveau quasi direct onder de ploeglaag. Op de lager gelegen delen ligt bovenop het tertiair een lemig zandig niveau van variabele dikte.

In hoeverre is de bodemopbouw intact? Is er sprake van bodemdegradatie en/of erosie, en wat vertelt dit over de eventuele intactheid van de sporen?

Zeker op de hogere, westelijke delen verraden de vele keien aan het oppervlak verstoring van de bodemopbouw door landbouwactiviteiten.

Zijn er antropogene sporen aanwezig? Hoe is de bewaringstoestand van de sporen? Op welk(e) niveau(s) zijn de sporen aanwezig? Behoren de sporen tot één of meerdere periodes? Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?

In het gebied zijn antropogene sporen aanwezig. Het gaat in hoofdzaak om relatief goed bewaarde grachten en greppels van moderne of recente oorsprong. Deze sporen zijn zichtbaar net onder de teelaarde. Mogelijk maakten ze in oorsprong deel uit van één landindelingssysteem, maar om hierover met meer zekerheid uitspraken te doen, ontbreken afdoende daterende elementen.

Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja welke aspecten verdienen bijzondere aandacht? Welke zijn de onderzoeksvragen die door middel van een vervolgonderzoek moeten beantwoord worden?

Gezien de aard van de aangetroffen sporen lijkt een vervolgonderzoek ons niet aangewezen.

6. Conclusie en advies

Het archeologisch proefsleuvenonderzoek leverde op enkele sporen van relatief recente landindelingsystemen na geen relevante sporen op. Wij adviseren dan ook om de terreinen in kwestie vrij te geven voor de verdere inrichtingswerken.

7. Bibliografie

Bogemans F., 2007 - Kaartblad 29 Kortrijk. *Toelichtingen bij de Quartairgeologische kaart*. Vlaamse Overheid: Dienst Natuurlijke Rijkdommen. 40 p.

Jacobs P., De Ceukelaire M., De Breuck W. & De Moor G., 1999- Kaartblad 29 Kortrijk-Tielt. *Toelichtingen bij de geologische kaart van België - Vlaams Gewest*. Belgische Geologische Dienst en Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie, Brussel. 68 p., 28 fig., 5 tab., 6 foto's (tekst opgemaakt in 1997).

Bijlage 1: Sleuvenlijst

Sleuf	Type	Lengte (m)	Opp (m2)	Sporen	Profielen
1	sleuf	78	140	1, 2, 3, 4, 5	1
2	sleuf	98	176	6, 7, 8	2, 3
3	sleuf	113	203	9	
4	sleuf	128	230	10, 11	
5	sleuf	129	232	12, 13, 14	4
6	sleuf	134	241	15, 16	
7	sleuf	135	243	17, 18	
8	sleuf	67	120		
9	volgsleuf	14	70		

Opengelegde oppervlakte (m2) (incl.uitbreidingen): 1655

Bijlage 2: Sporenlijst

Spoor	Type	L (m)	B (m)	D (m)	Coupe	Textuur	Kleur
Sleuf 1							
1	gracht				☐	Lz2	I-BR
2	gracht				☐	Lz2	d-BR, d-GR
3	gracht				☐	Zl2	I-GR
4	kuil				☐	Lz1	I-GR, -WI
5	gracht				☐	Lz1	I-GR, -WI
Sleuf 2							
6	gracht				☐	Lz2	I-GR, -OR, I-BR
7	gracht				☐	Lz2	d-GR
8	gracht				☐	Lz1	-BR
Sleuf 3							
9	gracht				☐	Lz2	-BR
Sleuf 4							
10	gracht				☐	Lz2	I-GR
11	gracht				☐	Lz1	-BR
Sleuf 5							
12	gracht				☐	Lz1	I-BR
13	gracht				☐	Lz1	I-GR, -WI
14	gracht				☐	Lz2	-GR
Sleuf 6							
15	gracht				☐	Lz1, Lk1	-BR
16	gracht				☐	Lz2, Lk1	I-GR, I-BR
Sleuf 7							
17	gracht				☐	Lz2	I-BR
18	gracht				☐	Lz1	-BR

Bijlage 3: Profielenlijst

Profiel	Sleuf	Orientatie	Opbouw			
1	1	Z	0 - 35	Lz2	I-BR	()
			35 - 55	Lz2	I-BR	()
			55 - 80	Lz2	I-BR	()
2	2	Z	0 - 38	Lz2	d-BR	()
			38 - 60	Lz2	I-BR	pleistoceen ()
			60 - 76	ZI1	I-GR	()
			76 - 95	Lz2	I-GR	()
3	2	Z	0 - 41	Lz2	d-BR	()
			41 - 50	ZI2	I-BR	colluvium (0)
			50 - 80	Lz2	I-GN	()
			80 - 100	Lz2	I-GN	()
			100 - 115	KI1	-GN	tertiair (++)
4	5	Z	0 - 30	Lz2	d-BR	()
			30 - 36	Lz2	I-BR	colluvium (0)
			36 - 50	KI1	-GN	tertiair (+)
			50 - 75	KI1	-GN	tertiair (+)
			75 - 95	Lz3	-GN	tertiair (+)

Bijlage 4: Vondstenlijst

Vondst-ID	Categorie	Morfologie	Aantal	Datering	Opmerkingen
Spoor 7					
1	aardewerk	greep	1	Nieuwe Tijd	zowel greep als rand, radstempel op de rand en de hals
Spoor 16					
2	bouwaardewerk			Nieuwste Tijd	